

Cada assaig, un llibre no escrit

2008-10-03 18:30:00

George Steiner

Els llibres que no he escrit

Traducció de Marc Rubió Rodon

Arcàdia, Barcelona, 2008

Un dels plaers que assegura sempre la lectura de Steiner és la multitud de referències, d'intertextualitat, d'enllaços entres distints camps del saber que s'hi generen. Steiner és, bàsicament, un savi; l'antítesi, potser, de la figura de l'especialista en una parcel·la limitada del saber que ha il·luminat l'actual societat de l'eficiència immediata; un pensador, un humanista, en un sentit ben ampli del terme; en un sentit que sembla –ara per ara– condemnat a l'extinció. I això converteix les seues obres en territoris oberts, enfocats des d'una amplitud de mires i un coneixement enciclopèdic que un lector mínimament curiós agraeix. Els llibres de Steiner, en definitiva –i com ha escrit el propi autor en alguna ocasió– són d'aquells que es lligen amb un llapis a la mà; d'aquells en què cada paràgraf és una incitació a escriure un altre llibre.

Paradoxalment, però, el títol de la darrera obra de l'autor britànic no fa referència a llibres escrits. Al contrari, *Els llibres que no he escrit* –un títol tan intel·ligent com suggeridor– és un recull de set assaigs que es corresponen amb altres tants llibres que l'autor hagués volgut escriure però que, per motius diversos, han quedat –potser per sempre més– en la fase més inicial: en l'estadi de la idea que ronda la ment de l'escriptor sense arribar a materialitzar-se. Perquè aquesta materialització podia representar un repte difícil d'assumir. De vegades, com llegim en algun dels exemples de l'obra, perquè suposaven una incursió en aspectes massa íntims o personals, que l'afectaven de molt a prop; perquè escriure'ls hagués estat, fins i tot, dolorós. En essència, els llibres que Steiner no ha escrit amaguen –de fet– alguns dels temes universals per als quals l'home no ha sabut trobar una resposta satisfactòria. Una descripció que resulta del tot insuficient si no ens referim a aquell innegable component personal, fins i tot íntim, que els dóna forma. Si l'assaig, en tant que gènere, és un autèntic calaix de sastre; i no sempre, en conseqüència, se li pot aplicar aquella etiqueta de *literatura del jo*. Si fins i tot en alguns dels assaigs del propi Steiner aquesta descripció és, com a mínim, dubtosa; no ho és gens, en canvi, en la majoria dels textos que formen aquest volum: temes diversos, sí, però tractats des de la pròpia experiència; situant el personatge Steiner i el seu recorregut vital en un lloc preminent de la reflexió. Sense evitar, en definitiva, un cert to de despullament; de confessió personal, en alguns moments. Set llibres no escrits, com els set pecats capitals de l'escriptor.

Més que set hipotètics llibres, doncs, es tracta de set causes per al dolor. I hi ha la temptació, en conseqüència, de referir-se al llibre en clau d'exorcisme, d'exercici per provar d'alliberar –per partida doble– els fantasmes sorollosos i impertinents que s'amaguen sota la catifa de les coses que no hem fet. D'una banda, per la pròpia publicació d'una obra que ja és, pel fet d'existir, un llibre sobre cadascun d'aquells temes. Però, sobretot, perquè, de l'altra, *Els llibres que no he escrit* és una incitació perquè uns altres s'encaren amb la tasca que ell no ha arribat a abordar mai. I Steiner, hàbilment, situa l'esquer ben a la vista; una incitació que fins i tot es fa explícita en l'última frase de l'obra: tan de bo que algú els escriga per mi. I això ens porta a un altre dels components de l'obra: un to de colofó, d'epíleg –ens resistim a fer servir la paraula *testament*–, de llegat. Alliberar-se'n, doncs, és també, en certa forma, passar el

testimoni: cedir unes carències a aquells que estiguen disposats a provar de superar-les.

El primer dels set assaigs, “Chinoiserie”, presenta el treball de Joseph Needham, autor d’una colossal obra en diversos volums sobre la cultura i la civilització xineses, i hi especula sobre l’aportació d’aquesta als coneixements universals. Una obra que l’autor compara amb la de Proust, en tant que les considera dos dels actes més monumentals de reconstrucció i de literaturització del pensament que ha donat la modernitat. “*Invidia*”, el següent assaig del volum –i un dels més interessants des del nostre punt de vista– parteix de la relació entre l’obra de Cecco d’Ascoli i la de Dant, entre l’*Acerba* del primer i la *Commedia* del segon –i es refereix també al cas paral·lel de Salieri amb Mozart– per abordar temes com la *fama* literària, o les paradoxals relacions entre mestre i deixeble: com l’objectiu del primer és –ha de ser– veure’s superat intel·lectualment pel segon. En “Les llengües d’Eros”, Steiner aborda la relació entre amor –sexe– i llengua. Partint, en alguns casos, de vivències personals –l’autor hi argumenta que ha tingut la sort de fer l’amor en diversos idiomes– s’hi reflexiona sobre com la relació sexual és indestruïble del llenguatge, i fins a quin punt les particularitats de cada llengua en condicionen la pràctica.

El quart dels textos de l’obra, “Sió”, és una revisió polièdrica i valenta de la identitat del jueu. Des del punt de vista cultural, religiós, històric, nacional –o nacionalista–, etc., l’autor repassa les llums i les ombres de la identitat jueva sense evitar d’incloure’s ell mateix en l’anàlisi: és així com explica, per exemple, perquè ell i la seua família no han viscut a Israel. “Períodes lectius”, el següent assaig, és una interessant mirada als sistemes educatius europeus, britànics i nord-americans. Interessant i pessimista, en constatar com la mercantilització de l’ensenyament –la subjecció d’aquest als interessos econòmics i empresarials més conjunturals– va unida a l’abandonament de determinades destreses bàsiques –tant humanístiques com científiques–, al culte a la mediocritat i a la generalització de l’analfabet amb títol universitari. Els dos assaigs que tanquen el volum, “De l’home i la bèstia” i “Fer la pregunta”, aborden, respectivament, la relació entre l’home i els animals i la reserva davant de la possibilitat de fer públiques determinades qüestions íntimes com les creences religioses o les adscripcions polítiques. Novament, però, des d’un punt de vista en què apareix la primera persona de l’autor i l’experiència personal al respecte.

En definitiva, amb *Els llibres que no he escrit*, Steiner juga al joc d’algun dels grans de la literatura: el joc d’allò que és fragmentari, incomplet. El joc del dubte i de la pregunta, abans que no el de la falsa certesa. Al mateix temps, però, l’autor hi ordeix una manera de passar comptes amb determinats temes que li quedaven pendents. I aquesta manera, en essència, és una col·lecció d’assaigs que no dista massa dels textos a què ens té acostumats l’autor. De fet, podríem plantejar-nos si l’assaig en general, i en particular molts dels que n’ha publicat Steiner, no és en el fons una altra cosa que llibres que no han estat escrits. Pensament en procés, idees en formació, no acabades ni tancades, arguments contradictoris, dubte, la tesi només com a projecte, idees llançades a l’arena de la discussió intel·lectual; i, sobretot, conscients de la seua provisionalitat. Fins a quin punt l’assaig en sentit estricte –el que va de Montaigne a Fuster, per entendre’ns– no és en essència una col·lecció de llibres no escrits. Quants llibres dels que va publicar Fuster no haurien quedat, en unes altres circumstàncies, *només* en assaigs.